

Közzétéve a *Beszélő* oldalon (<http://beszelo.c3.hu> (<http://beszelo.c3.hu>))

Címlap (/) > E-kikötő (/e-kikoto) > Emléknym (/e-kikoto/emleknym) > Ottilia „beavatkozó szociológusként” a bűvkörébe vont

Ottilia „beavatkozó szociológusként” a bűvkörébe vont

Demszky Gábor (<http://beszelo.c3.hu/szerzok/demszky-gabor>) [1] 2014. február 23.

 [demszky.jpg](http://beszelo.c3.hu/files/demszky.jpg) (<http://beszelo.c3.hu/files/demszky.jpg>) [2]

„Otti”, ahogy a családjában nevezték, 1976-ban ismertem meg. Egy cigánykutatás kapcsán, a mélyszegénység iránt érdeklődő, „kezdő szociológusként” Kozák Gyula egyenesen egy bankfalui cigánysorról vitt el hozzám. Az első pillanatban elvarázsolt Ottilia lakásának atmoszférája. Kopott bútorok közt ismerősök, ismeretlenek, gyerekek, kutyák, macskák nyüzsögtek, Ottilia pedig folyamatosan és párhuzamosan beszélgetett és tevékenykedett. Partnere, Nagy András utánozhatatlan bájjal kérdezte meg, hogy kérek-e egy „svarcot”, mielőtt teát és Nescafé-t hozott a konyhából, és persze szóval tartott, amíg Ottilia Mátét altatta. Otti gyakran csak mosolygott azon, amit kezdő kutatóként mondtam, máskor szenvedélyesen kikelt a hazugságok és a helyi diszkriminációs gyakorlat ellen, de leginkább biztatást és baráti támogatást kaptam tőle. Büszkén vállalom, hogy éveken át ő volt a szakmai kontroll és a viszonyítási pont a számomra.

Havas Gábortól tudom, hogy Ottilia a diploma megszerzése után a Gazdaságkutató Intézetben kezdett dolgozni. Az egyetemen akkor még nem tanítottak szociológiát, így kutatás közben, a gyakorlatban tanulta meg a szakmát. Az ügyfelek bőséggel szállították az „anyagias tényeket”. Tanítómesteréül maga választotta Kemény Istvánt. Kemény 1970-ben szűk szakmai közönségnek előadást tartott a Magyar Tudományos Akadémián. Az egyébként rendkívül visszafogott, tárgyyszerű előadásban megsértett egy tabut: a hivatalos ideológia ellenében kimondta, hogy *Magyarországon vannak szegények*. A „szegénység” fogalmának használatáért pártállami büntetésben részesült (s ennek következményeként kénytelen volt elhagyni az országot). Nem túlzás azt mondani, hogy ez a megállapítás jelentős mértékben meghatározta a hetvenes és a nyolcvanas évek közpolitikai vitáit. Kemény István és Solt Ottilia a demokratikus ellenzék lényeges témájává tette a mélyszegénységet és a romák kirekesztettségét. Kemény tanítványait, a modern hazai szociálpolitika kezdeményezőit, aktivistáit kirekesztették a kutatásokból.

Keménytel emigrációja idején Párizsban találkoztam először a Boulevard Saint Michel egyik kávézójában. Akkorra már, amit csak lehetett, elolvastam tőle. Meg voltam illetődve és eleinte csak feszengtem. Ő volt az az ember, aki a legtöbbet tudott arról, ami engem a legjobban érdekelt. Én éppen akkor igyekeztem megfejtetni a „CS” lakások rejtélyeit. Kiderült, hogy Kemény olvasta az erről szóló dolgozatomat meg a taxizásról szóló szociográfiámat is. Úsztam a boldogságban. Kemény biztatott és tanácsokat adott.

Kemény István és Ottilia számomra elválaszthatatlanok. „Otti” 1976-ban fejezte be Kemény korábbi vizsgálatainak eredményeit hasznosító tanulmányát, *A hetvenes évek budapesti szegényei*-t. Már a cím is Kemény akadémiai előadására rímelt. Most is őrzöm az indigós átütőpapíron megmaradt kéziratot, amelyből oly sokszor idéztem.

Ottilia „beavatkozó szociológus” volt. Ezzel a megközelítéssel a bűvkörébe vont, olyannyira, hogy minden megoldatlan problémámmal és megválaszolatlan kérdésemmel őt kerestem, feltétel nélkül bíztam az ítéleteiben és nagyon megszerettem. „Otti” szenvedélyesen kutatta a hatalmi ideológiák, öngazolások mögött rejtőző valóságot, és válaszokat, megoldásokat keresett.

Ezek érdekelték akkor is, amikor szegénytelepeken végzett szociológiai terepmunkáimról beszéltem neki. Elsősorban az foglalkoztatta, hogy milyen módon tudnánk a mélyszegénységben élő elesetteken és romákon segíteni. Nagyokat nevetett, amikor azokról a technikákról beszélgettünk, amelyekkel meg lehetett tévesztetni a helyi hatalmasságokat. Az volt a közös tapasztalatunk, hogy a „helyi káderek” a szociológusokat nem tudják hová tenni, felméréseink valamiféle vizsgálatnak tűntek a számukra, és tartottak a nyilvánosságtól. A roma családoknak a községi tanácselnökök vagy párttitkárok aggodalmát kihasználva segítettünk: nyugdíj ügyeket intéztünk, lakáskérélmeket foglalmaztunk. Nem kellett más, csak egy újságíró igazolvány és mindjárt másképp kezeltek bennünket. Utólag azt gondolom, hogy Ottilia biztatása nélkül nem mertem volna belevágni ezekbe a kalandokba.

A hetvenes évek második felében a mindenhol kirugott szociológusok mások neve alatt, „négerként” kódoltak, fordítottak vagy éppenséggel Ottiliához hasonlóan butikoknak ruhát festettek. Szegénységük számos dimenzióban vetekedett az általuk vizsgált csoportéval. De ez egyáltalán nem jelentette a kutatómunkára alapozott politikai elköteleződést. A SZETA, amelyet Ottilia 1979-ben a szociológus társaival alapított, logikus folytatása

volt a 70-es évek kutatásainak, ugyanakkor lehetőséget teremtett az empirikus szociológiatudásanyagával felvértezett politikai nyomásgyakorlásra.

A számomra legemlékezetesebb beavatkozásunk a nyirlugosi, erdei cigánytelep „felszámoltatása” volt. A SZETA által szervezett képaució bevételét a „művészbizottság” nevében Somogyi Győző, a SZETA nevében pedig Ottília a telep felszámolására ajánlotta fel. A helyi tanács visszautasította a művészek felajánlását, de egyúttal megígérte a telep felszámolását „rövid határidőn belül”, „hiszen az már régóta esedékes volt”. (Ezek után a „művészbizottság” egyetértésével egy szegény roma asszonynak vásároltunk lakást, amelyet Ottiliával választottunk ki, valahol Nógrád megyében.)

Ottiliára főpolgármesterként is erősen támaszkodhattam. Éppen beiktatásom napjának estéjére hirdette meg a MÁV, hogy bezárja a fővárosi hajléktalanok számára ideiglenes fedélként szolgáló várótermeket. Nehéz tél előtt álltunk, tanácsért csak Iványi Gáborhoz, Győri Péterhez és Ottiliához fordulhattam. A beiktatás után a hajléktalanügyről vitatkozott lehosszabban a fővárosi képviselő-testület. Konszenzus csak abban volt, hogy ez fontos közügy, de a beteg fedél nélküliek kórházi kezelése már borzolta a kedélyeket. Győrin kívül, aki testületi tag is volt, senki nem látta át a sokkoló krízis lényegét. A munkásszállók bezártak, a gyárakkal együtt 1990-ben 2-3 ezer szálláshely szűnt meg a fővárosi munkásszállókon. Sokan egyszerre veszítették el a munkát és a fűtet. Új ellátó rendszer még papíron sem létezett. Végül a MÁV és a Máltai Szeretetszolgálat felajánlása mentettek meg akkor a teljes kudarcotól.

A kilencvenes évek elejére a jövedelmi olló már nagyon szétnyílt. A munkavállalók többsége szegény és elégedetlen volt, óriásira duzzadt a leszakadók tábora. Ilyen mértékű elszegényedésre a tapasztalt szociálpolitikusok sem számítottak. Végtelenül sok szenvedéssel és bizonytalansággal éltek meg az emberek azt a válságot, amelybe munkahelyük elvesztése miatt kerültek. Nyilvánvaló volt, hogy a minimális szociálpolitikai programról még a legrosszabb költségvetési helyzetben sem mondhattunk le, de mindig lépéshátrányban és lemaradásban voltunk. Két évre volt szükség ahhoz is, hogy a hajléktalan ellátás költségvetési finanszírozásáról rendelet szülessen. Ezt a helyzetet jövendőlte 1985-ben Petri György a Kemény István 60. születésnapjára szamizdatban megjelentetett Emlékkönyvben: "a gazdasági individualizmus (...) önbizalomhiányos, defenzív és ideges." A politikusokat nehéz meggyőzni - írta a költő-filozófus - arról, "hogy hosszú távon egy nagyvonalú és széles körű szociálpolitika kidolgozása gazdasági érdeke is egy civilizált és modern gazdaságnak".

Ottília és a Szeta hodudvarából jött szociológusok számára is ez volt a kiindulópont, őket nem kellett erről meggyőzni, ők győzködték a hatalmi tényezőket a beavatkozás szükségéről. Közismert, hogy Kemény István több mint egy évtizeden át volt a kabinetem tagja és a főtanácsadóm. Az a szociológus, aki nem volt hajlandó elfogadni a puha diktatúra tabuját és a legtöbbet tudta a szegénységről. Vele és a tanítványaival, az időközben egymással konfliktusba kerülő Iványi Gáborral és Győri Péterrel, Mezei Gyurival és persze Ottiliával a legalul lévők számára célratörő, hatékony politikát kellett kitalálnunk.

„Tetszik, nem tetszik, jelenleg a fővárosban a szociális problémák és a szociális munka fókuszában a szegénypolitikának és szegénygondozásnak kell állnia, mert a szegénység itt akkor is van, ha nem szeretjük.” – mondta Solt Ottília egy fővárosi tanácskozáson. A helyi pénzbeli támogatás, a rendszeres és rendkívüli segélyezés súlya megnőtt. Ez természetesen kényszerpálya volt. A pénz sohasem volt elég. A társadalombiztosítási rendszer diszfunkcióit ilyen módon nem lehetett orvosolni: éppen a legfontosabbat, a biztonságot nem adta meg a rászorulóknak. A segélyközpontú szegénypolitika következménye a gyengülő szolidaritás és szociális érzékenység, a fokozódó intolerancia, a növekvő bizalmatlanság a társadalmi szervezetekkel szemben és a borúlátás a jövőt illetően. Ottília arról beszélt, hogy a szegénységre ki lehet dolgozni bizonyos életstratégiákat egy családban, de az elszegényedésre nagyon nehezen.

Sokszor eszembe jut, hogy vajon mit írna, kezdeményezne Ottília MA a romák és fedél nélküliek kriminalizálását és a szegények kárára történő újraelosztást tapasztalva?

Végezetül feltennék még egy egyáltalán nem költőinek szánt kérdést. A 2000-es évek elején Kemény István újra felmérte a magyarországi romák helyzetét és ez a felmérés azt a feltételezésünket igazolta, hogy a cigány kisebbség szenvedte meg leginkább a rendszerváltást. Kemény javaslat-csomagot dolgozott ki a hivatalban lévő kormány számára, amelyben többek között a még mindig meglévő szegregált telepek felszámolását kezdeményezte. Mennyire tükrözik vissza az Európai Parlament tavaly novemberi ajánlásai ezt a programot és legfőképpen, mi valósult meg belőlük?

(Fotó: Szilágyi Lenke)

- [Emléknyom \(http://beszelo.c3.hu/e-kikoto/emleknym\)](http://beszelo.c3.hu/e-kikoto/emleknym) [3]

Forrás: <http://beszelo.c3.hu/onlinecikk/ottilia-%E2%80%9Ebeavatkozo-szociologuskent%E2%80%9D-a-buvkorebe-vont>
(<http://beszelo.c3.hu/onlinecikk/ottilia-%E2%80%9Ebeavatkozo-szociologuskent%E2%80%9D-a-buvkorebe-vont>)

Links:

[1] <http://beszelo.c3.hu/szerzok/demszky-gabor>

[2] <http://beszelo.c3.hu/files/demszky.jpg>

[3] <http://beszelo.c3.hu/e-kikoto/emleknyom>